

УДК 94: 321.17 (477) «10/11»
DOI: 10.30970/sls.2019.68.3070

**РУСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ
ДАНИЛА І ВАСИЛЬКА РОМАНОВИЧІВ
ЗА БАТЬКІВСЬКУ СПАДЩИНУ (1205–1245)**

Тарас ЧУГУЙ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 6, Харків, 61022*

*Центр українських студій імені Д. І. Багалія
e-mail: chuguj-taras@ukr.net*

У статті розглядаються актуальні питання русько-польських відносин часів боротьби Данила і Василька Романовичів за батьківську спадщину. Аналізуються дискусійні аспекти політики польських князів щодо Волинської і Галицької земель, визначаються особливості міждержавних відносин Русі, Польщі, Угорщини і Золотої Орди. З'ясовується роль польського чинника у діяльності Данила і Василька Романовичів. Розглядається питання участі руських правителів у міжусобній боротьбі польських князів. Зроблено висновки про важливу роль русько-польських відносин у політиці Данила і Василька Романовичів у 1205–1245 рр.

Ключові слова: русько-польські відносини, Волинська земля, Галицька земля, Данило Романович, Василько Романович, Лешко Білий, Конрад I Мазовецький, Болеслав V Сором'язливий.

Актуальність теми зумовлена тим, що незважаючи на значну кількість праць науковців, зокрема Л. Войтовича (2006; 2015), І. Паршина (2014), Д. Домбровського (Dąbrowski, 2012), В. Нагірного (Nagirnyj, 2011), О. Майорова (2008; 2011a; 2011b), О. Головка (2006), М. Бартницького (Bartnicki, 2005), М. Котляра (2002a; 2002b; 2003; 2011), П. Грицака (1958), В. Пашути (1950; 1968), І. Крип'якевича (1999), С. Білецького (2008), Б. Влодарського (Włodarski, 1925; 1936; 1966), М. Грушевського (1901; 1992; 1993), М. Дашкевича (1873), питання розвитку русько-польських відносин часів Данила і Василька Романовичів остаточно дослідженням вважати не можна. З огляду на це, мета автора статті – об'єктивно висвітлити особливості міжнародних відносин Русі та Польщі у часи боротьби Романовичів за батьківську спадщину в 1205–1245 рр.

Після загибелі Романа Мстиславовича 1205 р. розвиток русько-польських відносин відбувався на тлі складної політичної боротьби за спадщину першого галицько-волинського князя. За словами С. Томашівського, смерть Романа дала волю всім ворожим й анархічним тенденціям, які одразу вдарили по його великій справі (1993, с.332).

Утвердження Володимира, Романа і Святослава (тестя Конрада I Мазовецького) Ігоровичів у Галичі, Звенигороді й Володимирі 1206 р. призвело до втрати влади великою княгинею Романовою, яка опікувалася малолітніми синами Данилом і Васильком.

Як наслідок, поляки, будучи союзниками Ігоровичів, вирушили на Володимир. Влітку або восени 1206 р. угорські та польські полки зіткнулися на Волині. Польські воєводи не наважилися на військове зіткнення й уклали угоду з угорцями (Головко, 2006, с.262).

Взимку 1207 р. вдова князя Романа змушена була просити політичного притулку в малопольського князя Лешка Білого. Як наслідок, княгиня разом із молодшим сином Васильком залишилася у Кракові, а старший син Данило з пестуном Мирославом, за посередництва посла Лешка – В'ячеслава Лисого, вирушив до угорського короля Андрія II, щоб переконати його виступити проти Ігоровичів.

Мотивацію поведінки малопольського князя влучно оцінив П. Грицак: “Лешко до Анни віднісся прихильно, очевидно, не з сентиментальних мотивів, а тому, що розраховував на можливість, прикриваючись авторитетом Романової династії, загізнитися на Волині” (1958, с.62–63). Про бажання Лешка Білого укріпити власні позиції на Волинській землі пишуть також В. Пашуто (1950, с.195) і О. Майоров (2001, с.381). І. Крип'якевич відмітив те, що Лешко, взявши під свій захист Романовичів, почав втручатися у справи Волині, зокрема, підкорив дрібних волинських князів, приєднав до Польщі землі між Вепром і Бугом (1999, с.115).

Політичні чвари між Ігоровичами призвели до того, що польські князі Лешко Білий і Конрад I Мазовецький разом із белзьким князем Олександром Всеволодовичем восени 1207 р. зайняли Володимир, полонивши Святослава Ігоровича. Польське військо пограбувало місто. Далі союзники нанесли удар і взяли у полон пінського князя Володимира Святополковича. Після завершення військових дій в адміністративному центрі Волині утвердився Олександр Всеволодович.

Кардинальна зміна політичної ситуації й посилення польських впливів на Волині продовжилися завдяки укладенню шлюбу Лешка Білого з донькою луцького удільного князя Інгвара Ярославовича – Гремиславою 1207 р. (Літопис руський: за Іпатським списком [далі – Літопис руський], 1989, с.370). Після цього Інгвар Ярославович зайняв Володимир, проте новий правитель зіткнувся з протидією місцевого боярства. Як наслідок – під впливом Лешка до Володимира повернувся Олександр Всеволодович.

1209 р. до малопольського князя Лешка приїхали послы від громади Берестя просити на княжіння Василька Романовича з матір'ю. В результаті Берестя дійсно передали Василькові Романовичу, а Червен – Всеволоду Всеволодовичу.

Повернення Ігоровичів до Галицької землі після угорської окупації 1209–1210 рр. привернуло увагу польських правителів. Конрад I Мазовецький одружився з Агафією Святославівною (Katalogi biskupów krakowskich, 1878, р.357). Л. Войтович припускає, що ця угода могла передбачати невтручання Ігоровичів у волинські справи (2015, с.171).

Після жорстокої розправи Ігоровичів з боярською опозицією в Галичі польське військо на чолі з Судиславом Бернатовичем взяло активну участь у спільному поході угорців, руських князів Олександра Всеволодовича, Інгвара Ярославовича, Мстислава Німого і Василька Романовича, маючи на меті повернути Галич Данилові Романовичу. Військова акція виявилася успішною, і у вересні 1211 р. Данило посів галицький князівський стіл. Володимир Ігорович урятувався втечею, а Роман і Святослав Ігоровичі були страчені. На думку Д. Александрова, причиною поразки синів Ігоря Святославовича стала надмірно жорстка позиція щодо боярської знаті та удільних князів Південно-Західної Русі (2001, с.96).

У першій половині 1213 р. Данило Романович разом із матір'ю через дії опозиційних бояр поїхав до Угорщини, а Василько Романович – до Белза. Однак того ж року Олександр Всеволодович, за підтримки Лешка Білого, повернув собі Белз (замість Побужжя,

яке передав брату Всеволоду), а князя Василька було переведено до Кам'янця (Літопис руський, 1989, с.373). Д. Домбровський справедливо відзначає, що Лешко Білий вважав волинських князів своїми васалами (Dąbrowski, 2012, s.50). На думку Л. Войтовича, малопольський князь намагався допомогти Романовичам, зберігаючи над ними своєрідний протекторат (2015, с.295). Але при цьому Лешко не забував про свої інтереси – про це свідчить приєднання до його володінь Забужжя з населеними пунктами Угровськ, Верещин, Комов і Стівп'я. О. Головка стверджує, що того ж року польські феодали захопили також Берестя (2006, с.296).

У вересні 1213 р. за допомогою угорського війська в Галичі вокняжився боярин Володислав Кормильчич, і Данило Романович із матір'ю змушені були поїхати до Кракова. Як наслідок, Лешко Білий приєднався до військової коаліції князів Мстислава Ярославовича, Данила і Василька Романовичів, Всеволода і Олександра Всеволодовичів. Наприкінці 1213 р. на річці Бобірці поблизу Галича ними було здобуто перемогу над військами Володислава Кормильчича, проте саме місто їм взяти не вдалося. Данило і Василько відступили на Волинь. Під впливом малопольського князя Олександра Всеволодовича навесні 1214 р. передав Романовичам Тихомль і Перемиль (Літопис руський, 1989, с.374). Дипломатичні зусилля останніх під час переговорів з Лешком у Кракові були перервані звісткою про похід угорського війська на Малу Польщу.

Наступною важливою подією русько-польських відносин стало укладення Спішської угоди між угорським королем Андрієм II і малопольським князем Лешком Білим восени 1214 р. Угода була розроблена польським воєводою Пакославом Лестковичем Старим (Головка, 2017, с.94). За умовами договору, трирічна донька Лешка – Саломея – була заручена з п'ятирічним сином Андрія II – Коломаном (Калманом). Королевича посадили на трон у Галичі, а Лешко забрав собі Перемишль і Любачівську волость. До поляків перейшло також Забужжя і Берестя. В першій половині 1215 р. зі згоди папи Римського Інокентія III Коломан був коронований (Чугуй, 2018, с.16).

Згідно з наслідками Спішської угоди, наприкінці 1214 р. Андрій II і Лешко передали Володимирську волость Данилові й Васильку Романовичам (Bartnicki, 2005, s.33; Пашуто, 1950, с.200; Włodarski, 1925, s.55; Грушевський, 1901, с.13, 62). Внаслідок успіху військового походу, малопольський князь вигнав Олександра Всеволодовича з Володимира. На думку С. Білецького, малолітні Романовичі для Лешка Білого були вигідніші, ніж Олександр Всеволодович, якого перевели до Белза (2008, с.248). Водночас Д. Александров відмічає, що малопольський князь підтримував Романовичів, оскільки остерігався вокняжіння Ингвара Луцького (2001, с.61).

Тим часом, у Галичі свавілля угорських правителів спровокувало народне повстання. Люди не тільки не пустили папського легата до Галицької землі, а й не дозволили відправити делегацію на IV Латеранський собор католицької церкви. Угорська військова залога в Галичі опинилася в оточенні. Придушення повстання коштувало великих зусиль.

Спішська угода виявилася недовготривалою, оскільки вже 1216 р. угорський король відібрав у Лешка Перемишльську волость. Науковці по-різному тлумачать цю ситуацію. Якщо Л. Дроба (Droba, 1881, s.47) і С. Білецький (2008, с.249) вважають, що причина полягає у передачі Данилу Романовичу Володимира, то Л. Войтович пояснює це невдоволенням галицького боярства, занепокоєного долею своїх феодинів у Перемишльській волості, а також прагненням угорців запровадити церковну унію (2015, с.298). В. Пашуто стверджував, що Андрій II розірвав стосунки з малопольським князем через небажання останнього допомогти в придушенні повстання галичан (1968, с.247).

Відповідь Лешка Білого на дії угорського короля не забарилася. Галицький трон було запропоновано посісти онукові Ярослава Володимировича (Осмомисла) – новгородському князеві Мстиславі Мстиславовичу Удатному. Дискусія щодо часу утвердження Мстислава Удатного в Галичі детально розглянута нами в одній зі статей (Чугуй, 2018, с.17–18). Варто зазначити, що оптимальною датою запанування Мстислава Мстиславовича в Галичі є 1219 р. – за даними Новгородського (1950, с.159–261) і Воскресенського (2001, с.126) літописів. Данило Романович уклав угоду з новим галицьким князем й одружився з його донькою Анною. Мати Данила після досягнення сином повноліття 1219 р. пішла в монастир і стала черницею.

Внаслідок укладення Романовичами союзної угоди з литовськими правителями, волинсько-литовські війська відвоювали у поляків Забужжя і Берестя. В науці точиться дискусія щодо часу цієї події. Так, М. Бартницький датує її пізньою осінню 1217 р. (Bartnicki, 2005, s.34–42), В. Нагірний – кінцем 1217 р. (Nagimuj, 2011, s.177), Б. Влодарський – 1217 – весною 1218 рр. (Włodarski, 1966, s.68–72), Д. Домбровський (Dąbrowski, 2012, s.96), О. Головка (2006, с.285) – зимою 1218–1219 рр., а М. Грушевський – 1219 р. (1901, с.33–34, 38). Л. Войтович відносить цей історичний факт до зими 1219–1220 рр. (2015, с.300).

Навесні 1220 р. Данило Романович скористався загостренням відносин між угорським, малопольським правителями і Олександром Белзьким, щоб звільнити Волинь від польських політичних впливів. При цьому галицький правитель Мстислав Удатний відмовився допомогти зятеві. Князі Данило і Василько здобули перемогу над польським військом біля річки Суха Дорогва. Після цього Лешко Білий улітку 1220 р. розпочав перемовини з угорським королем, спрямовані не тільки проти князя Данила, а й проти Мстислава Мстиславовича, якого запідозрив у намовлянні зятя. У результаті угорсько-польське військо здобуло Галич, де знову закріпився король Коломан. Князь Олександр Всеволодович у цій ситуації підтримав Лешка. Згодом угорці і поляки знову зробили спробу захопити частину Волині, але Данило Романович разом із тестем, половцями і литовцями змогли відбити їх наступ.

Мстислав Удатний із половцями здійснив взимку 1220–1221 рр. і навесні 1221 р. дві військові кампанії проти угорців. Другий похід князя Мстислава Мстиславовича, за сприяння Данила Романовича, половців і завдяки народному повстанню, 24 березня 1221 р. завершився розгромом противника. Король Коломан був полонений і відправлений до Торчеська. Того ж року Данило перешкодив Лешкові Білому і Олександру Всеволодовичу нанести військовий удар по Мстиславі. При цьому Конрад I Мазовецький відмовився допомогти Лешкові. Останній сам ініціював мирні переговори з Данилом Романовичем. На думку Л. Войтовича, правдоподібним є те, що однією з умов цього миру стала відмова поляків від підтримки Олександра Всеволодовича (2015, с.301). Невдовзі Романовичі помстилися белзькому князю, розоривши 1222 р. околиці Белза і Червена. Б. Влодарський слушно охарактеризував відносини Лешка Білого і Романовичів після 1221 р. як партнерські (Włodarski, 1925, s.73–75).

Зближення Мстислава Удатного з Угорщиною в 1221–1222 рр. призвело до відродження союзу волинських і польських князів. Як наслідок, 1224 р. Данило і Василько розпочали нову військову кампанію проти Олександра Всеволодовича, який за підтримки Мстислава Мстиславовича все ж зміг повернути собі Белз.

У 1224–1225 рр. між галицьким князем Мстиславом Удатним, якому допомагали Олександр Всеволодович разом із тестем Володимиром Рюриковичем Київським і половецьким ханом Котяном, з одного боку, та Романовичами і Лешком – з другого,

відбулася усобиця. Волинські князі здобули перемогу, розоривши Белзьку і Червенську волості. Мстислав Удатний і Данило Романович помирилися 1225 р. на князівському з'їзді в Перемишлі, де з'ясувалася суть інтриги Олександра Всеволодовича.

На початку 1227 р. угорський король Андрій II пішов походом на Перемишль, Звенигород, Тербовль, Тихомль і Крем'янець. Угорців підтримав польський воєвода Пакослав. І все ж Мстислав Мстиславович і Данило Романович змогли здобути військову перемогу над угорцями та їхніми союзниками поляками біля Звенигорода і Городка. Вона стала можливою також завдяки тому, що загопи волинських військ перекрили шлях польській підмозі від Лешка Білого на річці Західний Буг. За таких обставин Андрій II змушений був відступити до Угорщини.

Романовичі, виконуючи заповіт князя Мстислава Німого, 1227 р. почали приєднувати Луцьку і Пересопницьку волості до своїх володінь. При цьому довелося нейтралізувати князя Ярослава Інгваровича, який діяв у союзі з Олександром Всеволодовичем, пінськими князями і Лешком. Однак останній 23 листопада 1227 р. був підступно вбитий змовниками у Гонсаві. Поразка Ярослава Інгваровича у боротьбі з Романовичами мала своїм наслідком перехід Луцька і Пересопниці в грудні 1227 р. до брата Данила – Василька. Ставши васалом Романовичів, князь Ярослав отримав у розпорядження Перемиль і Меджибіж.

На думку А. Петрика, після смерті Лешка Білого в Галичі остаточно втратила свої позиції польська боярська партія (2007, с.141). У зв'язку з цим, а також через інтриги галицького боярства, Мстислав Удатний на межі 1227–1228 рр. передав Галич своєму зятю – угорському королевику Андрію і переїхав у Торчеськ.

Навесні 1228 р. конфлікт за Чорторийськ між Романовичами, які 26 березня повернули собі місто (Літопис руський, 1989, с.384) від пінського князя Ростислава Святополковича, мало не перетворився на велику війну з Володимиром Рюриковичем Київським, Михайлом Всеволодовичем Чернігівським, половецьким ханом Котяном і угорським королевику Андрієм. Лише завдяки вмілим дипломатичним діям Данила Романовича вдалося уникнути воєнних дій. Половці направилися в похід на Галицьку землю проти угорців, а князі Володимир і Мстислав зняли облогу Крем'янця через наступ Данила з великою підмогою поляків на чолі з воєводою Пакославом. При цьому Романовичів підтримав белзький князь Олександр. Якщо В. Пашуто вважав, що польська допомога надійшла завдяки вдові Лешка Білого – княгині Гремиславі (1950, с.209), то О. Головка не виключає військову підтримку від мазовецького князя Конрада I (2006, с.300). За таких обставин київський і чернігівський князі відступили.

Аналізуючи русько-польські відносини тих часів, необхідно відзначити, що в науці точиться дискусія щодо міжкнязівських родинних зв'язків. Так, якщо В. Пашуто (1950, с.208), П. Грицак (1958, с.78), М. Котляр (2003, с.135), Л. Войтович (2006, с.495) і В. Скальський (2003, с.177) вважають, що сестра Данила і Василька Романовичів – Саломея (Соломія) стала дружиною поморського князя Святополка II Поморського, то Д. Домбровський стверджує, що Святополк не мав руської дружини з таким ім'ям (Dąbrowski, 2012, s.266–269).

Наступний епізод русько-польських відносин за участю Данила Романовича пов'язаний з наданням військової допомоги Конраду I Мазовецькому і спадкоємцям Лешка Білого у боротьбі з політичними суперником, Владиславом III Тонконогим, за Краків. 1229 р. відбулася облога Каліша. Загалом похід до Старогруда у Великопольщі, Міліча у Сілезії й до околиць Вроцлава бажаних результатів не дав. Крім того, не змогли прийти на допомогу литовці через напад мечоносців.

Після того, як у березні 1230 р. князь Данило здобув Галич, угорці восени того ж року зробили спробу повернути місто. У цій ситуації важливу допомогу старшому Романовичу надав Конрад I й половецький хан Котян. Д. Александров слушно відзначає, що волинсько-польський союз мав антиугорську спрямованість (2001, с.72). Наступного – 1231 року – мазовецький князь Конрад I, зазнавши поразки від малопольського князя Генріха I Бородатого, знайшов захист на Волині. Невдовзі Конрад I, завдяки допомозі Романовичів, здобув Краків. Тим часом угорський король, скориставшись відсутністю Данила, захопив Галич.

Наслідком посилення політичних позицій Данила Романовича після захоплення у полон навесні 1234 р. князя Олександра Белзького стало приєднання його волості до своїх володінь. У русько-польських відносинах відбулися зміни 1235 р., коли Конрад I підтримав Михайла Всеволодовича Чернігівського.

Під час перебування Данила Романовича в Угорщині восени 1235 р. Василько Романович вирушив за військовою допомогою до малопольського князя Болеслава V Сором'язливого. О. Майоров слушно зауважив, що головну ставку брати зробили на іноземну військову силу (2008, с.57). Наприкінці 1235 – на початку 1236 рр. Данило і Василько, підтримані поляками, здійснили невдалий похід на Галич. Реакція політичних опонентів не забарилася. Влітку 1236 р. (Котляр, 2002а, с.225–226) князі Михайло Всеволодович й Ізяслав разом із половцями, болохівцями і Конрадом I Мазовецьким, який втратив Краків на користь князя Генріха I Бородатого, спробували відібрати у Романовичів Волинь. Проте їм це не вдалося, оскільки мазовецьке військо зазнало поразки на річці Вепр, а половці перейшли на бік Данила Романовича.

На окрему увагу заслуговує питання місця і ролі Дорогичина у русько-польських відносинах того часу. Стосовно політичної належності Дорогичина, М. Дашкевич писав, що Конрад I Мазовецький міг здобути Дорогичин в 1235 або 1236 рр. (1873, с.17). Такий висновок загалом підтримав М. Грушевський (1992, с.372; 1993, с.77). Натомість, О. Андріяшев стверджував, що Конрад I заволодів Дорогичином під час малоліття Романовичів (1887, с.172–173). Б. Влодарський визначив, що перехід Дорогичина під владу поляків відбувся напередодні битви (Włodarski, 1936, s.125; 1966, s.113). Питання про належність Дорогичина, а також датування Дорогичинської битви розглянуте нами в іншій публікації (Чугуй, 2017, с.6–13). Необхідно відзначити, що перехід Дорогичина під владу Конрада I відбувся під час війни 1236–1237 рр. Романовичів із князем Михайлом Всеволодовичем і його союзниками. Доречно згадати слова П. Грицака про те, що Конрад I “наслав на Данила хрестоносців, які захопили собі Дорогичин; сам Конрад ходив походом на Волинь” (1958, с.77). Грамотою від 8 березня 1237 р. (Матузова та Назарова, 2002, с.353–354) Конрад I Мазовецький передав замок Дорогичин і всю територію до межиріччя річок Західний Буг і Нур впритул до кордонів із Рутенією колишнім добжинським лицарям для боротьби з еретиками і пруссами (Котляр, 2002а, с.286; 2011, с.218; Головка, 2006, с.310). У грамоті зазначалося, що міщани Дорогичина звільнялися від сплати всіх мит на польській землі.

Переходом Дорогичина під владу мазовецького князя були невдоволені Романовичі. Саме тому в березні 1238 р. Данило і Василько здійснили військовий похід, внаслідок якого здобули перемогу над колишніми добжинцями й повернули під свою владу Дорогичин. Князь Данило, доклавши значних дипломатичних зусиль, зробив так, що литовські володарі разом з новгород-сіверським князем Ізяславом напали на Мазовію. Того ж 1238 р., скориставшись з від'їзду князя Ростислава Михайловича на допомогу Конрадові I до Литви, Данило на запрошення міської громади заволодів Галичем.

Наступний етап русько-польських відносин припадає на часи монгольських завоювань. 1240 р. Данило Романович намагався укласти союзну угоду з угорським королем, спрямовану проти монгольської загрози. Проте Бела IV від такої пропозиції відмовився. Маючи на меті заручитися підтримкою сусідів, 1241 р. князь Данило вирушив до Мазовії, де отримав від Болеслава Конрадовича у володіння Вишгород. Як слушно відзначає О. Головка, мазовецький правитель був зацікавлений у розвитку дружніх відносин з руським князем (2006, с.321). Данило Романович надає військову допомогу Конраду I у його прагненні утвердитися в Кракові після втечі Болеслава V Сором'язливого від монголів. Свідченням союзницьких відносин стало також одруження Василька Романовича з донькою Конрада I – Дубравкою. Данило і Василько мали на меті залучити польських правителів до спільної боротьби з загарбниками, які пройшли походами Русь, Польщу, Чехію, Угорщину, Хорватію, Сербію, Болгарію, Трансильванію й Молдову. Тільки навесні 1242 р. хан Батий повернув у пониззя Волги.

Відновлення влади Романовичів у Галицькій і Волинській землях після нападу монголів було справою непростою, оскільки не лише галицьке боярство, а й частина волинського вийшли з покори. Так, Данило мав прикрий інцидент у Дорогичині, коли його не пустили до міста через бездіяльність під час монгольського нашествия.

1243 р. відбувся військовий похід Романовичів до Малої Польщі. Була спустошена Сандомирщина, а також володіння суперника мазовецького князя і союзника угорського короля Болеслава V Сором'язливого. Наступного – 1244 – року Конрад I здійснив напад на Келецьку землю, а Василько Романович дійшов до Вісли біля Завихоста, однак переправитися через річку перешкодила повінь. У відповідь військо Болеслава V спустошило волинські землі біля Андрієва.

На цьому історія війни не закінчилася. 1244 р. Романовичі з великим військом рушили на Люблін. Одні історики, зокрема С. Білецький (2008, с.255–256), Б. Влодарський (Włodarski, 1966, s.126) і Г. Лябуда (Labuda, 1983, s.149), поставили під сумнів факт захоплення міста руськими князями, другі, у тому числі М. Грушевський (1993, с.77–78), П. Грицак (1958, с.87), П. Раппопорт (1967, с.180, 182), І. Крип'якевич (1999, с.127), М. Котляр (2002b, с.249; 2011, с.219), О. Головка (2006, с.325), О. Майоров (2011a, с.462; 2011b, с.526), І. Паршин (2014, с.102–103), В. Ідзьо (2017, с.483), схиляються до думки, що Люблін таки був завойований. Важливо зазначити, що у польських джерелах під 1244 р. інформація про захоплення міста є (Rocznik kapitulny Krakowski, 1872, р. 804; Rocznik Świętokrzyski nowy, 1878, р.72; Długosz, 1974, s.57). На нашу думку, цим повідомленням можна довіряти.

Військові походи Романовичів на Малу Польщу призвели до того, що Болеслав V Сором'язливий почав активно підтримувати свого швагра – Ростислава Михайловича. Як наслідок, важливі події русько-польських відносин розгорнулися улітку 1245 р., коли князь Ростислав вкотре вирушив здобувати Галицьке князівство. Завдяки військовій підтримці угорського короля Бели IV, малопольського князя Болеслава V та опозиційних бояр, йому вдалося захопити Перемишль. Важливо зазначити, що польська знать далеко не одностайно сприйняла доцільність втручання у галицькі справи. Так, сандомирський воєвода Флоріан Войцехович Авданц спочатку був противником участі польського війська у спільному поході.

За таких обставин Романовичі змогли заручитися підтримкою князів Конрада I Мазовецького і Міндовга Литовського. В Ярославській битві 17 серпня 1245 р. (Літопис руський, 1989, с.403–404) найактивніше проявили себе, з одного боку, угорський полководець, бан Фільній, князь Ростислав Михайлович і польський воєвода Флоріан;

з другого – Данило і Василько Романовичі, Лев Данилович, двірський Андрій. Князю Данилові допомагали також половці й Всеволод Олександрович Белзький (Літопис руський, 1989, с.403). Битва закінчилася переконливою перемогою Романовичів. Бан Фільний потрапив у полон і був страчений. Л. Войтович наголошує, що участь Болеслава V Сором'язливого в Ярославській битві – це останнє польсько-руське протистояння часів Данила Романовича (2015, с.309). На думку С. Білецького, Ярославська битва завдала остаточного удару коромольним галицьким боярам, а нововиховане молоде покоління боярства підтримало Данила (2008, с.258).

Отже, русько-польські відносини часів боротьби Данила і Василька Романовичів за батьківську спадщину мали непростий характер. Хронологічно можна виділити декілька періодів: перший – 1205–1227 рр., другий – 1227–1235 рр. і третій – 1235–1245 рр. Якщо упродовж першого періоду спостерігалася політична залежність молодих Данила і Василька від досвідченого Лешка Білого, то після смерті малопольського князя, під час другого періоду, Романовичі стали союзниками Конрада I. Коли мазовецький князь вирішив підтримати Михайла Всеволодовича в боротьбі за Галич, розпочався третій період. Спільним для усіх трьох періодів є чергування мирних, ворожих і союзних відносин правителів Русі й Польщі. Відмінність полягає у тому, що відбувалася зміна політичних пріоритетів польських князів залежно від змін становища Данила і Василька. Перемога Романовичів у Ярославській битві 1245 р. стала логічним завершенням сорокарічної боротьби синів Романа Мстиславовича за батьківську спадщину.

Список посилань

- Bartnicki, M., 2005. *Polityka zagraniczna księcia Daniela halickiego w latach 1217–1264*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Dąbrowski, D., 2012. *Daniel Romanowicz. Król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*, 1. Kraków: Avalon.
- Długosz, J., 1974. *Jana Długosza Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, 7–8. Warszawa: PWN.
- Droba, L., 1881. Stosunki Leszka Białego z Rusią i Węgry. In: *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny*, 13. Kraków.
- Katalogi biskupów krakowskich. In: *Monumenta Poloniae Historica*, 3, 1878. Lwów.
- Labuda, G., 1983. *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w Rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza: próba rekonstrukcji*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Nagirnyj, W., 2011. Polityka zagraniczna księstw ziem Halickiej i Wołyńskiej w latach 1198(1199)–1264. In: A. A., Zięba, red. *Prace Komisji wschodnioeuropejskiej PAU*, 12. Kraków: PAU.
- Rocznik kapitulny Krakowski. In: *Monumenta Poloniae Historica*, 2, 1872. Lwów.
- Rocznik Świętokrzyski nowy. In: *Monumenta Poloniae Historica*, 3, 1872. Lwów.
- Włodarski, B., 1925. *Polityka ruska Leszka Białego*. Lwów: Towarzystwo Naukowe.
- Włodarski, B., 1936. Rola Konrada Mazowieckiego w stosunkach polsko-ruskich. In: *Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie*, 2/19. Lwów.
- Włodarski, B., 1966. *Polska i Ruś: 1194–1340*. Warszawa: PWN.
- Александров, Д. Н., 2001. *Феодальная раздробленность Руси*. Москва: Экслибрис-Пресс.
- Андрияшев, А. М., 1887. *Очерк по истории Волынской земли до конца XIV ст.* Киев: Типография Императорского университета Святого Владимира.

- Білецький, С., 2008. Політика Данила супроти Польщі 1205–1264 рр. *Княжа доба: історія і культура*, 2. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, с.246–260.
- Войтович, Л. В., 2006. *Княжа доба на Русі: портрети еліти*. Біла Церква: Видавець Пшонківський О. В.
- Войтович, Л. В., 2015. *Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть*. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України.
- Головко, О. Б., 2006. *Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя*. Київ: СтилоС.
- Грицак, П., 1958. *Галицько-Волинська держава*. Нью-Йорк: НТШ; Обнова.
- Грушевський, М. С., 1901. Хронологія подій Галицько-Волинської літописи. *Записки НТШ*, 41. Львів: НТШ, с.1–72.
- Грушевський, М. С., 1992. *Історія України-Руси*: в 11 т., 12 кн., 2. Київ: Наукова думка.
- Грушевський, М. С., 1993. *Історія України-Руси*: в 11 т., 12 кн., 3. Київ: Наукова думка.
- Дашкевич, Н. П., 1873. *Княжение Данила Галицкого, по русским и иностранным известиям*. Киев: Университетская типография.
- Ідзьо, В., 2017. *Українська держава в IX–XIV століттях*. Івано-Франківськ: Сімік.
- Котляр, М. Ф., 2002а. *Данило Галицький: біографічний нарис*. Київ: Альтернативи.
- Котляр, М. Ф., 2011. *Восне мистецтво Давньої Русі*. Київ: Наш час.
- Котляр, М. Ф., ред., 2002б. *Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар*. Київ: Інститут історії України НАН України.
- Котляр, Н. Ф., 2003. *Дипломатія Южної Русі*. Санкт-Петербург: Алетея.
- Крип'якевич, І. П., 1999. *Галицько-Волинське князівство*. 2-ге видання зі змінами і доповненнями. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України.
- Літопис руський: за Іпатським списком*. Махновець, Л. Є., переклад з давньоруської; Мишанич, О. В., відповідальний ред., 1989. Київ: Дніпро.
- Майоров, А. В., 2001. *Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община*. Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Майоров, А., 2008. Внешняя политика Даниила Романовича в середине 1230-х годов. *Княжа доба: історія і культура*, 2. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, с.50–66.
- Майоров, А., 2011а. О происхождении имени и уточнении даты рождения Даниила Галицкого. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*: збірник наукових праць, 20: *Actes testantibus*: ювілейний збірник на пошану Л. Войтовича. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, с.453–478.
- Майоров, О. В., 2011б. *Галицько-волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат*: в 2 т., 2. Біла Церква: Видавець Пшонківський О. В.
- Матузова, В. И. и Назарова, Е. Л., 2002. *Крестоносцы и Русь. Конец XII в. – 1270 г. Тексты, перевод, комментарий*. Москва: Индрик.
- Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*. Насонов, А., ред., 1950. Москва – Ленинград: Изд-во АН СССР.
- Паршин, І. Л., 2014. *Вектори політики володарів Галицько-Волинської Русі (за матеріалами нарративних латиномовних джерел XIII–XIV століть)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, Інститут народознавства НАН України. Львів, Україна.

Пашуто, В. Т., 1950. *Очерки по истории Галицко-Волынской Руси*. Москва: Изд-во АН СССР.

Пашуто, В. Т., 1968. *Внешняя политика Древней Руси*. Москва: Наука.

Петрик, А. М., 2007. *Боярство Галицько-Волинської держави (XII–XIV ст.)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка. Львів, Україна.

Продолжение летописи по Воскресенскому списку. 2001. *Полное собрание русских летописей*, 8. Москва: Языки русской культуры.

Раппопорт, П. А., 1967. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв.: монография. МИА, 140. Ленинград, с.3–242.

Скальський, В., 2003. Династичні шлюби у зовнішній політиці Данила Романовича. *Король Данило Романович і його місце в українській історії*. Львів: ВМС, с.176–179.

Томашівський, С., 1993. Українська історія: старинні і середні віки. В: Ричка, В. М., упорядк. і передм. *Великий неспокій: друга половина XII–XIII ст.* 2-ге видання. Київ: Україна.

Чугуй, Т. О., 2017. Дорогичинська битва середини XIII століття: актуальні питання історіографії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки, 24, с.6–13.

Чугуй, Т. О., 2018. Актуальні питання історіографії русько-угорських відносин першої третини XIII ст. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки, 27, с.12–28.

References

Aleksandrov, D. N., 2001. *Feudal fragmentation of Rus'*. Moskva: Ekslibris-Press. (In Russian)

Andriyashev, A. M., 1887. *Essay on the history of Volyn land until the end of the XIV century*. Kiev: Tipografiya Imperatorskogo universiteta Svyatogo Vladimira. (In Russian)

Biletskyi, S., 2008. Daniel's policy against Poland in 1205–1264. *Prince's Day: History and Culture*, 2. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, pp.246–260. (In Ukrainian)

Chronicle of Rus': According to the Ipatsky List. Makhnovets, L. Ye., translation from Old Russian; Myshanych, O. V., editor in chief, 1989. Kyiv: Dnipro. (In Ukrainian)

Chuguj, T. O., 2017. Dorohychyn battle in the middle of 13th century: current issues of historiography. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin*. Series History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences, 24, pp.6–13. (In Ukrainian)

Chuguj, T. O., 2018. Topical issues of historiography of the Rus'-Hungarian relations of the first third of the 13th century. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin*. Series History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences, 27, pp.12–28. (In Ukrainian)

Continuation of the annals on the Voskresenskaya List. 2001. In: *Complete Collection of Rus' Chronicles*, 8. Moskva: Yazyki russkoy kultury. (In Russian)

Dashkevich, N. P., 1873. *The reign of Daniil Galitskyi, according to russian and foreign news*. Kiev: Universitetskaya tipografiya. (In Russian)

Golovko, O. B., 2006. *The Crown of Danylo Galytskyi: Volyn and Galicia in the state and political development of Central and Eastern Europe in the Early and Classical Middle ages*. Kyiv: Stylos. (In Ukrainian)

- Grushevskiy, M. S., 1992. *History of Ukraine-Rus'*: in 11 vols., 12 books, 2. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukrainian)
- Grushevskiy, M. S., 1993. *History of Ukraine-Rus'*: in 11 vols., 12 books, 3. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukrainian)
- Grytsak, P., 1958. *The Galicia-Volyn State*. New York: NTSh; Obnova. (In Ukrainian)
- Hrushevskiy, M. S., 1901. Timeline of the events of the Galicia-Volyn chronicle. *Zapysky NTSh*, 41. Lviv: NTSh, pp.1–72. (In Ukrainian)
- Idzo, V., 2017. *The Ukrainian State in the IX–XIV centuries*. Ivano-Frankivsk: Simyk. (In Ukrainian)
- Kotliar, M. F., red., 2002b. *Galicia-Volyn chronicle. Research. Text. Comment*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. (In Ukrainian)
- Kotliar, M. F., 2002a. *Danylo Galitskyi: biographical sketch*. Kyiv: Alternatyvy. (In Ukrainian)
- Kotliar, M. F., 2011. *The martial art of Ancient Rus'*. Kyiv: Nash chas. (In Ukrainian)
- Kotlyar, N. F., 2003. *Diplomacy of South Rus'*. Sankt-Peterburg: Aleteyya. (In Russian)
- Krypiakevych, I. P., 1999. *Galicia-Volyn principality*. 2nd edition with changes and additions. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. (In Ukrainian)
- Maiorov, A., 2008. Foreign policy of Daniil Romanovich in the mid-1230s. *Prince's Day: History and Culture*, 2. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, pp.50–66. (In Russian)
- Maiorov, A., 2011a. About the origin of the name and clarification of the date of birth of Daniil Galitsky. In: *Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood: collection of scientific works*, 20: *Actes testantibus: anniversary collection of honor of L. Voitovich*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, pp.453–478. (In Russian)
- Maiorov, O. V., 2011b. *Prince of Galicia-Volyn Roman Mstyslavych. Ruler, Warrior, Diplomat*: in 2 vols., 2. Bila Tserkva: Vydavets Pshonkivskiyi O. V. (In Ukrainian)
- Matuzova, V. I. and Nazarova, Ye. L., 2002. *Crusaders and Rus'. The end of the XII century – 1270. Texts, translation, comment*. Moskva: Indrik. (In Russian)
- Mayorov, A. V., 2001. *Galicia-Volyn Rus'. Essays on socio-political relations in the pre-Mongol period. Prince, boyars and urban community*. Sankt-Peterburg: Universitetskaya kniga. (In Russian)
- Novgorod is the first chronicle of senior and junior lists*. Nasonov, A., editor, 1950. Moskva – Leningrad: Izdatelstvo AN SSSR. (In Russian)
- Parshyn, I. L., 2014. *The policy vectors of the rulers of Galych-Volyn Rus' (based on the materials of narrative Latin-language sources of the 13th-14th centuries)*. PhD Thesis. I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, Institute of Ethnology of NAS of Ukraine. Lviv, Ukraine. (In Ukrainian)
- Pashuto, V. T., 1950. *Essays on the history of Galicia-Volyn Rus'*. Moskva: Izdatelstvo AN SSSR. (In Russian)
- Pashuto, V. T., 1968. *Foreign policy of Ancient Rus'*. Moskva: Nauka. (In Russian)
- Petryk, A. M., 2007. *The boyars of the Galicia-Volyn State (XII–XIV centuries)*. PhD Thesis. I. Franko Drohobych State Pedagogical University. Lviv, Ukraine. (In Ukrainian)
- Rappoport, P. A., 1967. Military architecture of the West Rus' lands of the 10th – 14th centuries: monograph. *MIA*, 140. Leningrad, pp.3–242. (In Russian)
- Skalskyi, V., 2003. Dynastic marriages in the foreign policy of Danylo Romanovich. In: *The King Danylo Romanovich and his place in Ukrainian history*. Lviv: VMS, pp.176–179.

Tomashivskiy, S., 1993. Ukrainian History: Ancient and Middle Ages. In: Rychka, V. M., uporiadk. i peredm. *Great concern: the second half of the XII–XIII centuries*. 2nd edition. Kyiv: Ukraina. (In Ukrainian)

Voitovych, L. V., 2006. *Prince's Day in Rus': portraits of the elite*. Bila Tserkva: Vydavets Pshonkivskiy O. V. (In Ukrainian)

Voitovych, L. V., 2015. *Galich in the political life of Europe of the XI–XIV centuries*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. (In Ukrainian)

RUS'-POLISH RELATIONS IN THE CONTEXT OF DANYLO AND VASYLKO ROMANOVICHES' STRUGGLE FOR THE FATHER'S HERITAGE (1205–1245)

Taras CHUGUJ

D. I. Bagalij Center of Ukrainian Studies

V. N. Karazin Kharkiv National University

e-mail: chuguj-taras@ukr.net

Abstract

Background: the issue of the study of Rus'-Polish relations in the context of the struggle of Danylo and Vasylo Romanoviches for the paternal heritage is important at the present stage of the development of the historical research. Interstate relations between Rus' and Poland in the first half of the 13th century need extensive analysis for finding out their peculiarities.

Purpose: to objectively cover the peculiarities of the international relations of Rus' and Poland during the Romanoviches' struggle for the paternal inheritance in 1205–1245. For this it is necessary to consider topical issues of the Rus'-Polish relations, to analyze the discussion aspects of the policy of the Polish princes concerning the Volyn and Galicia lands, to determine the peculiarities of the interstate relations of Rus', Poland, Hungary and the Golden Horde.

Results: Rus'-Polish relations of the times of Danylo and Vasylo Romanoviches' struggle for paternal heritage were complicated. Chronologically there are several periods: the first – 1205–1227, the second – 1227–1235, and the third – 1235–1245. If during the first period the political dependence of the young Danylo and Vasylo on the experienced Leshko Bilyi was observed, then after the death of prince of Little Poland, during the second period, the Romanoviches became allies of Conrad I. When the prince of Mazovia decided to support Mikhailo Vsevolodovich in the fight for Galych the third period began. The alternation of peaceful, hostile and allied relations between the rulers of Rus' and Poland is common to all the three periods. The difference is that there was a change in the political priorities of the Polish princes depending on the changes in the position of Danylo and Vasylo. The victory of the Romanoviches in the Yaroslav battle in 1245 was a logical finish of the forty-years struggle of Roman Mstislavoviches' sons for their father's inheritance.

Key words: Rus'-Polish relations, Volyn land, Galych land, Danylo Romanovich, Vasylo Romanovich, Leshko Bilyi, Konrad I Mazowiecki.